

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการออมของพนักงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน มีทฤษฎี แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ความหมายและความสำคัญของการออมเงินและการลงทุน

การออมเงิน (Saving) หมายถึง รายได้เมื่อหักรายจ่ายแล้วจะมีส่วนซึ่งเหลืออยู่ ส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้สอยออกไปนี้เรียกว่าเงินออม (บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน เอ็มเอฟซี จำกัด (มหาชน), 2551: ออนไลน์)

การออมเงิน (Saving) เป็นการยอมเสียดุลเงินที่ต้องใช้จ่ายในปัจจุบัน เพื่อจะนำเงินจำนวนนี้ไปใช้ในอนาคตแทน โดยแบ่งเงินบางส่วนจากรายได้ เพื่อเก็บสะสมไว้ใช้จ่ายเมื่อยามเกษียณอายุ หรือเมื่อยามเกิดเหตุฉุกเฉิน เงินออมแบ่งเป็น 3 ประเภท (มณฑานี ดันดิสุข, 2549: 251)

1. เงินออมเพื่อความมั่นคง คือการออมเงินเพื่อใช้จ่ายกรณีฉุกเฉิน เป็นการออมเงินที่เก็บไว้ใช้เมื่อมีเหตุการณ์ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น เช่น การเจ็บป่วย อุบัติเหตุ การตกงาน เป็นต้น เงินออมประเภทนี้จะช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตได้ตามปกติได้ไม่เดือดร้อนเมื่อมีเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้น

2. เงินออมเพื่อเกษียณ คือ การเก็บสะสมเงินไว้เพื่อใช้จ่ายในยามเกษียณ ผู้ที่เกษียณอายุจะมีรายได้ลดลง ถ้ามีเงินออมประเภทนี้จะทำให้การใช้ชีวิตยามเกษียณเป็นไปไม่ลำบาก และไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น

3. เงินออมเพื่อการลงทุน เป็นการสะสมเงินออมเพื่อนำเงินไปลงทุนทำธุรกิจหรือลงทุนในหลักทรัพย์ เช่น ลงทุนในตราสารหนี้ ตราสารทุนหรือซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อขายต่อ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผลตอบแทนเพิ่มมากกว่าดอกเบี้ยเงินฝากที่ได้รับจากการออมเงินไว้ที่ธนาคาร

การลงทุน หมายถึง การที่นักลงทุนตัดสินใจลงทุน เมื่อนักลงทุนเหล่านั้นมีรายได้มากกว่าการบริโภคอุปโภค จึงนำเงินส่วนเกินจากการบริโภคมาตัดสินใจลงทุนเพื่อที่จะหาประโยชน์จากเงินจำนวนนี้ หรือเพื่อให้เกิดรายได้เพิ่ม โดยการตัดสินใจนั้นจะมีการพิจารณาถึงผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่จะได้รับในอนาคตรวมถึงความเสี่ยง เพื่อชดเชยกับสิ่งที่นักลงทุนสูญเสียโอกาสในการบริโภคอุปโภคในปัจจุบัน (พรอนงค์ บุษราตระกูล, 2547: 3)

ตลาดเงิน (Money Market) คือ ตลาดที่ทำการซื้อขายเครื่องมือทางการเงินหรือแหล่งกู้ยืมเงินระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี โดยมีธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นธนาคารกลางของประเทศเป็นผู้ควบคุมดูแลสถาบันการเงินในตลาดเงิน

ตลาดทุน (Capital Market) คือ ตลาดที่ทำการซื้อขายเครื่องมือทางการเงินหรือแหล่งกู้ยืมเงินระยะยาวตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป โดยมีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เป็นผู้ควบคุมดูแลสถาบันการเงินในตลาดทุน สามารถเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างตลาดเงินและตลาดทุน ได้ดังนี้

1. ระยะเวลาของตราสาร ตราสารในตลาดเงินมักมีระยะเวลาดำเนิน คือ ไม่เกิน 1 ปี แต่ตราสารในตลาดทุนมักมีระยะเวลายาว
2. ตราสารทางการเงินในตลาดเงินมีตราสารหนี้เพียงอย่างเดียว ส่วนตราสารทางการเงินในตลาดทุนมีทั้งตราสารทุนและตราสารหนี้
2. สถาบันที่กำกับดูแล ตลาดเงินจะมีธนาคารแห่งประเทศไทยทำหน้าที่กำกับดูแล ส่วนตลาดทุนจะมีคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำกับดูแล
3. สภาพคล่องทางการเงิน ตลาดเงินจะมีสภาพคล่องทางการเงินมากกว่าตลาดทุน (พรทิพย์ เจริญธีรวิทย์, 2548)

แนวคิดรูปแบบการออม

รูปแบบการออม (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551: ออนไลน์) ได้แก่

1. การออมในตลาดเงิน ตลาดเงินในระบบมีสถาบันการเงินเป็นศูนย์กลางในการระดมเงินออมจากครัวเรือนซึ่งถือเป็นแหล่งที่มาของเงินทุน และนำเงินทุนไปปล่อยให้ผู้กู้ยืมแก่ผู้ขาดแคลนเงินในระยะสั้น ลักษณะเด่นของตลาดเงิน คือ ทุกกิจกรรมเป็นการกู้ยืมผ่านตัวกลาง และระยะเวลาการกู้ยืมสั้น ไม่เกิน 1 ปี การออมในตลาดเงิน ได้แก่

1.1 การออมกับธนาคาร รับฝากเงินประเภทกระแสรายวันหรือเดินสะพัด ออมทรัพย์ เงินฝากประจำ เงินฝากแบบพิเศษมีเงื่อนไขในการรับฝากเงินและการจ่ายผลตอบแทน และการฝากออมทรัพย์พิเศษแบบมีรางวัล

1.2 การออมกับสถาบันที่มีธนาคาร ได้แก่

1) บริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ รับฝากเงินในรูปแบบตั๋วสัญญาใช้เงิน

2) สหกรณ์ออมทรัพย์ แหล่งเงินทุนอยู่ในรูปเงินฝากคล้ายธนาคารพาณิชย์ และเงินค่าหุ้น

3) บริษัทประกันชีวิต เป็นสถาบันการเงินที่ทำหน้าที่ระดมเงินออมระยะยาวจากประชาชนในรูปกรมธรรม์ประกันชีวิต โดยผู้ซื้อกรมธรรม์จะต้องจ่ายเบี้ยประกันเป็นงวด ๆ ตามรูปแบบของการประกันชีวิต (พรทิพย์ เจริญธีรวิทย์, 2548: 137)

2. การออมในตลาดตราสารหนี้ ตลาดตราสารหนี้เป็นศูนย์กลางที่ระดมเงินทุนจากผู้ออมไปยังผู้ลงทุนโดยตรงมีสภาพเป็นเจ้าของหนี้ ผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ยที่ตราไว้ส่วนลดครึ่ง (ส่วนต่างระหว่างราคาไถ่ถอนหุ้นกู้กับราคาหุ้นกู้ที่ออกเสนอขายครั้งแรก และกำไรหรือขาดทุนจากการซื้อขายในตลาดรอง) การออมในตลาดตราสารหนี้ (สันติ กิระนันท์, 2548: 10-11) ได้แก่

2.1 ตราสารหนี้ที่ออกโดยรัฐบาล เป็นตราสารหนี้ที่ออกโดยกระทรวงการคลัง ผู้ถือมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้ของรัฐบาล ได้แก่ ตั๋วเงินคลัง และพันธบัตรรัฐบาล

2.2 ตราสารหนี้ที่ออกโดยองค์กรภาครัฐ เช่น พันธบัตรรัฐวิสาหกิจ พันธบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2.3 ตราสารหนี้ภาคเอกชน (หุ้นกู้) เป็นตราสารหนี้ที่มีอายุมากกว่า 1 ปี ที่ออกโดยภาคธุรกิจเอกชน เพื่อระดมทุนจากประชาชนทั่วไปนำไปใช้ในการดำเนินกิจการ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ.2535

3. การออมในตลาดทุน การออมในตลาดทุน ได้แก่ การลงทุนในหลักทรัพย์อันประกอบไปด้วยหุ้นสามัญ หุ้นบุริมสิทธิ หน่วยลงทุนหรือตราสารแสดงสิทธิในทรัพย์สินของโครงการจัดการลงทุนบริษัทหลักทรัพย์จัดการลงทุนของกองทุน ใบสำคัญแสดงสิทธิในการขอซื้อหุ้นสามัญของบริษัทผู้ออกตามระยะเวลาที่กำหนดในอนาคต (Warrant) เป็นต้น

การลงทุนในตลาดทุนอาจมีลักษณะพิเศษซึ่งแตกต่างไปจากการลงทุนในตลาดเงิน และตลาดตราสารหนี้ที่ให้ผลตอบแทนในรูปตัวเงินที่คงที่ เช่น การฝากเงินกับสถาบันการเงิน การซื้อพันธบัตรรัฐบาล ความแตกต่างมีดังนี้

ประการแรก ผลตอบแทนจากการลงทุนในตลาดทุน มี 2 ช่องทาง คือ ช่องทางแรกได้รับในรูปของเงินปันผลของหุ้นที่บริษัทนำออกจำหน่าย อัตราเงินปันผลที่ผู้ถือหุ้นจะได้รับนี้มีได้กำหนดไว้ตายตัวล่วงหน้า แต่ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงาน และผลกำไรของผู้ประกอบการและผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน อีกช่องทางเป็นกำไรหรือขาดทุนจากส่วนต่างระหว่างราคาหลักทรัพย์ที่ซื้อและราคาหลักทรัพย์ที่ขายขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจโดยรวม อุตสาหกรรม ตัวบริษัทและตลาดช่วงที่ซื้อและขาย

ประการที่สอง สภาพคล่องของหลักทรัพย์ในตลาดทุนต่ำกว่าตลาดเงินและตราสารหนี้ และมีความไม่แน่นอนหรือความเสี่ยงเกิดขึ้นได้บ่อยครั้ง ขึ้นอยู่กับระดับของอุปสงค์ของตลาดซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ง่ายต่อปัจจัยภายในและภายนอก

4. การออมในรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมา ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆหรือการสะสมสิ่งของที่มีมูลค่าเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา ความนิยม การเก็งกำไร หรือความพอใจ ได้แก่ ทองคำ ที่ดิน บ้าน เงินตราต่างประเทศ วัตถุโบราณ พระเครื่อง แสตมป์ เป็นต้น

เบญจพล ศักรภรณ์ (2526) แบ่งรูปแบบการออมเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การออมทางการเงิน ได้แก่ เงินสดในมือ เงินฝากธนาคาร เงินฝากสหกรณ์
2. การออมในรูปแบบสินทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นไม่ใช่สิ่งของหรือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น อสังหาริมทรัพย์

แนวคิดปัจจัยที่มีผลต่อการออม

กิตติพัฒน์ แสตนวิสุข (2550) ปัจจัยที่มีผลต่อการออม ได้แก่

1. ช่วงอายุ (Life Cycle) ช่วงอายุและรายได้มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้
 - 1.1 ช่วงเริ่มทำงานและสะสมทุนทรัพย์ เป็นช่วงที่มีรายได้น้อยแต่สม่ำเสมอ โดยปกติแล้วรายได้มักจะเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตามระดับความรับผิดชอบที่สูงขึ้น และทักษะความรู้ที่พัฒนาขึ้นจากงานนั้น ๆ
 - 1.2 ช่วงที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่าย เป็นช่วงที่มีระดับความสามารถในการหารายได้สูงที่สุด เนื่องจากมีหน้าที่การงานที่มั่นคงขึ้น ส่วนหนี้สินที่มีนั้นลดลงจึงทำให้มีเงินส่วนที่เหลือไว้สำหรับลงทุนมากขึ้น และควรเก็บเงินบางส่วนสำรองไว้สำหรับใช้จ่ายช่วงเกษียณอายุ
 - 1.3 ช่วงใช้จ่ายเงินหลังเกษียณ เป็นช่วงที่รายได้จากการทำงานลดลง หรือบางคนอาจจะไม่มีรายได้เลย ในขณะที่เดียวกันภาระการผ่อนชำระหนี้สินก็เริ่มหมดลงด้วย แต่ยังคงมีค่าใช้จ่ายด้านการบริโภค และค่ารักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น ช่วงชีวิตนี้จึงจำเป็นต้องใช้สินทรัพย์ที่สะสมและลงทุนไว้ เช่น เงินบำนาญบำนาญหรือเงินออม เพื่อการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องภายหลังการเกษียณอายุ เป็นต้น

2. รายได้ที่จะได้รับ (Income) รายได้มาได้จากส่วนที่เป็นรายได้หลัก และรายได้เสริม เช่น เงินเดือนประจำ รายได้จากธุรกิจส่วนตัว รายได้ที่ได้รับจากการลงทุน เงินจากมรดก และทรัพย์สินให้เช่า เป็นต้น

3. รายจ่าย (Expenses) เป็นส่วนที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมการใช้จ่าย และการดำเนินชีวิต รายจ่ายนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นรายจ่ายทั้งหมดไป รายจ่ายเพื่อเป็นสินทรัพย์ และรายจ่ายเพื่อลดความเสี่ยงในอนาคต โดยปกติรายจ่ายหลัก ๆ จะมีหลายหมวด ได้แก่ เงินสำรองเพื่อฉุกเฉิน ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ภาระหนี้สิน ค่าประกันภัย และเงินสำหรับแผนการในอนาคต เป็นต้น

ทฤษฎีความเสี่ยงในการลงทุน

สิรินุช อินละคร (2548) ความเสี่ยงจากการลงทุน คือ โอกาสที่ผลตอบแทนที่ได้รับจริงจากการลงทุนนั้นจะแตกต่างไปจากผลตอบแทนที่คาดหวัง (Expected Return)

ความเสี่ยงจากการลงทุน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเสี่ยงที่ไม่เป็นระบบ (Unsystematic Risk) เป็นความเสี่ยงเฉพาะตัวของบริษัท ซึ่งหากบุคคลลงทุนในบริษัทที่มีความเสี่ยงเฉพาะตัวสูงแล้วจะทำให้ผู้ลงทุนมีความเสี่ยงสูงด้วยได้แก่

1.1 ความเสี่ยงจากธุรกิจ (Business Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของบริษัทแล้วส่งผลต่อกำไรและราคาหลักทรัพย์ของบริษัทด้วย เช่น บริษัทต่าง ๆ มีการแข่งขันกันเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

1.2 ความเสี่ยงทางการเงิน (Financial Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการที่บริษัทจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืม

2. ความเสี่ยงที่เป็นระบบ (Systematic Risk) เป็นความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อทุกหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ ความเสี่ยงนี้เกิดจากปัจจัยภายนอกที่บริษัทไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่

2.1 ความเสี่ยงจากตลาด (Market Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจหรือภาวะตลาด เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ภาวะตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อราคาหลักทรัพย์ด้วย

2.2 ความเสี่ยงจากอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยแล้วส่งผลกระทบต่อราคาหลักทรัพย์

2.3 ความเสี่ยงจากภาวะเงินเฟ้อ (Inflation Risk) เกิดจากราคาสินค้าและบริการโดยทั่วไปสูงขึ้นทำให้อำนาจซื้อของประชาชนลดลง ภาวะเงินเฟ้อจะทำให้อัตราผลตอบแทนที่แท้จริงที่ผู้ลงทุนจะได้รับจากการลงทุนลดลง ความเสี่ยงประเภทนี้จะส่งผลกระทบต่อการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนที่แน่นอน เช่น พันธบัตร หุ้นกู้ หรือการฝากเงินกับธนาคาร เนื่องจากผู้ลงทุนจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนในจำนวนคงที่ในขณะที่ภาวะเงินเฟ้อทำให้อำนาจซื้อของผู้ลงทุนลดลง

2.4 ความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Rate Risk) เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับผู้ลงทุนในหลักทรัพย์ของบริษัทต่างประเทศ โดยผู้ลงทุนจะได้รับผลตอบแทนเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศ แล้วผู้ลงทุนต้องแลกเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินบาท ดังนั้นหากอัตราแลกเปลี่ยนมีการเปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลกระทบต่อผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนจะได้รับด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรภรณ์ กิตติวรบุตร (2549) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมและพฤติกรรมการออมของพนักงานธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการออมโดยออมทั้งในตลาดเงิน ตลาดตราสารหนี้ และตลาดทุน โดยส่วนใหญ่ออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือชรา โดยมีส่วนที่ฝากเงินกับสถาบันการเงินมากที่สุด มีเงินออมโดยเฉลี่ยต่อเดือน 1,001-3,000 บาท และออมมานาน 1-5 ปี ปัจจัยด้านรูปแบบการออมที่มีผลต่อการออม พบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ปัจจัยด้านรูปแบบการออมในตลาดเงิน ปัจจัยย่อย คือ สามารถฝาก/ถอน ได้ทุกวัน และชื่อเสียงหรือภาพลักษณ์ของสถาบันการเงิน ปัจจัยด้านรูปแบบการออมในตลาดตราสารหนี้ ปัจจัยย่อยคือ ชื่อเสียงและความมั่นคงของสถาบันที่ออกตราสาร และปัจจัยด้านรูปแบบการออมในตลาดทุน ปัจจัยย่อย คือ ส่วนต่างราคาหลักทรัพย์ที่ซื้อขาย ปัจจัยด้านความเสี่ยงที่มีผลต่อการออม พบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านความเสี่ยงของการออมในตลาดเงิน ปัจจัยย่อย คือ ระยะเวลาในการออม ปัจจัยด้านความเสี่ยงของการออมในตลาดตราสารหนี้ คือ ระยะเวลาในการออม ปัจจัยด้านความเสี่ยงของการออมในตลาดทุน ปัจจัยย่อย คือ ความเสี่ยงที่เกิดจากสภาวะตลาด

ปลด พรหมณัพนธ์ (2546) ได้ศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการออมของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรของสถานีตำรวจในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวนเกินกว่าครึ่งที่มีการออมเงินระหว่าง 1,001-3,000 บาท ต่อเดือนมาเป็นระยะเวลา 1-5 ปี โดยการฝากธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสถาบันการเงินอื่น ๆ รวมทั้งพันธุบัตรรัฐบาล ข้าราชการตำรวจที่ออมส่วนใหญ่มีเหตุผลหลักในการออม คือ เพื่อการศึกษาของตนเองและบุคคลในครอบครัว โดยปัจจัยเรื่องรายได้มีอิทธิพลต่อการจูงใจในการออมมากที่สุด นอกจากนี้สาเหตุที่ไม่มีออม ส่วนใหญ่เนื่องมาจากปัญหาด้านหนี้สินและรายจ่ายซึ่งเป็นรายจ่ายประเภทเพื่อบริโภค

ธิดารัตน์ สงวนศักดิ์ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการออมของผู้มีรายได้ประจำ : กรณีศึกษา พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 (เชียงใหม่) ภาคเหนือ และพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 (เชียงใหม่) ภาคเหนือ และพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือชรา ออมเงินสมทบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพร้อยละ 9-10 ของเงินเดือน ฝากเงินกับสหกรณ์ออมทรัพย์ปีละ 600-1,000 บาท ฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์แบบฝากออมทรัพย์ ด้านปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดของสถาบันการเงินทางด้านผลิตภัณฑ์ที่มีผลต่อการออมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก